కథ 1998

11

వాళ్లు

అట్టాడ అప్పల్నాయుడు

ఆలివ్‌గ్రీన్ రంగులో కన్పిస్తోంది అడవి! మూడు దిక్కులా యెత్తయిన కొండలు.... మధ్యలో ఆకుపచ్చని లోయ! నాలుగో దిక్కున ఆలివ్‌గ్రీన్ అరణ్యం!

కనుచూపు మేరా... పచ్చని జీవితం. కిలకిలా, కళకళా... రకరకాల పక్షుల కుహు, కుహూ రాగాలు. పరుగులిడే లేగదూడలు. పశుల మందలు... పశుల కాపర్ల వేణుగానం, అడవిపూల వాసనల్తో చిరుగాలి పలకరింతల పులకరింపులు. కొండల మొదళ్లలో... బారులుగా రెండు వరుసల్లో- దర్భగడ్డి పైకప్పుల్తో నిలబడి పూరిళ్ల వలసలు. కొండ పోడు భూముల మీద అరపలు. అరపల మీద... పంటల కాపుగాచే రైతులు. వలసల్లో... అర్ధనగ్న వనకన్యలు, గోచీపాత ఆది వాసీలు...!

ఉదయసంధ్య వేళ... సమస్తమూ చలనశీలమైన వేళ !

ఉదయసంధ్య- యింత మనోహరంగా వుంటుం దని- నిన్నటిరోజు- 'వాళ్ల' కోసం వెళ్లినపుడు- చూసి, తెలుసుకున్నాడు రాధాకృష్ణ!

బహుశా అలనాటి శ్రీరాముడికి- జానకిరాముడు గాక ముందర- మునుల యజ్ఞవేదికల రక్షణకోసం ఆది వాసీలపై దాడికి వెళ్లినపుడు యిదే ఉదయసంధ్య... యిదే మనోహరంగా కన్పించి వుంటుందని కూడా రాధా కృష్ణకి అపుడు స్ఫురించింది! అలనాటి శ్రీరామ చంద్రుడు నడిచివెళ్లాడో, రథం మీద వెళ్లాడో... తను మాత్రం హెలికాప్టర్ మీద...!

రాధాకృష్ణకి యింకా ఉదయసంధ్యను వర్ణించా లన్పించింది. గానీ ఆ వెంటనే- ప్రభాకర్ జైన్ మాటలు-

"...భారతీయులం భావనాప్రపంచంలోనే బ్రతి కేం... భౌతిక ప్రపంచాన్ని వొదిలేశాం. సెంటిమెంట్సు సంపదనుకున్నాం. జస్ట్ నౌ... యిప్పుడే ఆరంభమైంది కొత్తతరం! ప్రతిభతో ప్రగతిని సాధించే తరం. వీరికి ఉదయసంధ్య, గోధూళివేళ, గోపీకృష్ణ వేణుగానం- భౌతిక జీవితావసరాలను తీర్చలేవని తెలిసింది..." గుర్తొచ్చేయి.

ప్రభాకర్ జైన్ మాటలు గుర్తొచ్చేక రాధాకృష్ణ కలం ముందుకి సాగలేదు. వృత్తిలోనూ, ప్రవృత్తి... రచనా రంగంలోనూ ప్రభాకర్ జైన్ తనకి సరైన జ్ఞానాన్ని అంది స్తుంటాడు. అంతదాకా రాసిన విషయాన్ని మరోసారి చూసుకున్నాడు. ఆలివ్‌గ్రీన్ అరణ్యంలో ఉదయ సంధ్య.... శ్రీరామచంద్రులవారు యజ్ఞవేదికల రక్షణ కోసం దాడికి వెళ్లినట్లు- తను 'వాళ్ల' మీద దాడికి సిద్ధ పడటం... వరకూ రాసేడు.

ఇంతలో రూములోకి ఒక ఎస్సయ్ వచ్చేడు. కుడిచేయీ, కుడికాలితో శబ్దవందనం చేశాడు. రాధా కృష్ణ అతనివైపు చూపు మరల్చాడు.

"సార్ చనిపోయిన స్పెషల్ పోలీస్ కానిస్టేబుల్స్ ముగ్గురిలో ఒకతని పేరెంటూ, బంధువులూ వచ్చేరు. గొడవ, గొడవ, చేస్తున్నారు. 'ఎలా చనిపోయేరు? నిజంగా, ఎన్‌కౌంటర్ జరిగిందా' అనడుగుతున్నారు..."

రాధాకృష్ణకేం చెప్పాలో బోధపడ్లేదు.

కోవర్ట్ ఆపరేషన్! మూడురోజుల కింద సంపా దించిన యిన్ఫర్మేషన్‌తో నిన్న ఎన్‌కౌంటర్! తను హెలి కాప్టర్‌లో ఎన్‌కౌంటర్ స్పాట్ పరిశీలించి, దగ్గరలో గల రెవిన్యూ గెస్ట్‌హవుస్ నుండి... మొత్తం ఆపరేషన్ నిర్వ హించేడు. తోడుగా, ఎస్పీ ప్రభాకరన్ జైన్, మరో ఇద్దరు

డిఎస్పీలూ! ఎన్‌కౌంటర్ స్పాట్‌లో, స్పెషల్ పోలీస్ సి.ఐ. గ్రేహవుండ్స్ అధికార్లూ! అక్కడికీ, గెస్టుహౌస్‌కీ... వాకీటాకీ కనెక్ట్ చేసాం!

హెలికాప్టర్‌లూ, వాకీటాకీలూ, రైఫిల్ బాంబింగూ... హైటెక్ ఎన్‌కౌంటర్ అని- పౌరహక్కుల వారి కామెంట్!

ఇంత బలగము, యిన్ని జాగ్రత్తలూ తీసుకున్నా ముగ్గురు మెన్ నేలకొరిగేరు! 'వాళ్లో...?' స్పాట్‌లో పది మంది- కొందరు గాయాల్తో పరారయ్యేరుగానీ - వాళ్లూ మరణిస్తారు... గాయాలు తీవ్రమైనవి! అడవిలో... యెన్నాళ్లుంటారు, మందూ మాకూ దొరకక!

ఆలివ్‌గ్రీన్ అరణ్యం... మనోహరమైన లోయలో ఉదయసంధ్య వేళ... వసంతకాలమేఘ గర్జనల్తో కాదు- తుపాకీల కాల్పుల్తో మార్మోగిపోయింది. ఆలివ్‌గ్రీన్ అడవి అతలాకుతలం అయిపోయింది. ఎర్రటి నెత్తురు... పచ్చనాకుల రుచి చూసింది. రామచిలుకలు రెక్కలు తెగి నేలకొరిగేయి. తుళ్లింతల్తో పరుగులిడే లేగదూడ గంగడోలును చీల్చుకు తుపాకీగుళ్లు దూసుకు పోయేయి. ఓ పశువుల కాపరి దేహం- చిల్లులుపడ్డ వేణువయ్యింది. ఎదురెదురు తుపాకీ కాల్పుల మధ్య- అడవి 'అమ్మా' అని చావుకేక వేసింది!

ముందుగా, యిన్ఫార్మర్ చెప్పిన ప్రకారం స్పాట్ గుర్తించి- మూడు కొండలమీదకీ చేరిపోయింది బలగం. బైనాక్యులర్స్‌లోంచి చూస్తే లోయలో దృశ్యం అస్పష్టంగా కన్పిస్తోంది. లోయలో శిబిరాలు వేసి సమావేశమయ్యేరు 'వాళ్లు'. ఎక్కువమందే వున్నట్టుంది. (ప్లీనం అట! దొరికిన వంటసామాగ్రీ, రికార్డులబట్టీ ధృవపడింది.)

శిబిరాలకు ముందర, చెక్కపెట్టెలకు ఎర్రటి వస్త్రాన్ని చుట్టి నిర్మించిన స్థూపం! స్థూపంమీద యెగురుతోన్న ఎర్రజెండా! స్థూపానికి అభిముఖంగా, పశ్చిమ దిక్కులో తుపాకీతో సెంట్రీ! తూర్పునా సెంట్రీ వుండే వుంటాడు- కన్పించలేదు.

లోయకి చుట్టూ, మూడువైపులా కొండల మీదుగా, బలగం గప్‌చిప్‌గా చేరుకుంది. లోయలో దృశ్యం... యిపుడు స్పష్టంగా కన్పిస్తోంది. ఆలివ్‌గ్రీన్ యూనిఫాంలో 'వాళ్లు' స్థూపం చుట్టూ నిల్చొని సమావేశ ఆరంభ గీతం ఆలపించసాగేరు. సెంట్రీగూడా అమరుల సంస్మరణ కార్యక్రమం వైపే దృష్టి మరల్చి గీతాలాపనలో నిమగ్నమైనారు.

సరిగ్గా, అప్పుడే ప్రభాకర్ జైన్-

"ఎటాక్, ఊఁ... ఫైర్..." ఆర్డర్ చేశాడు. ప్రభాకర్ జైన్- గెస్టుహౌస్‌లో రాధాకృష్ణని దించేసి, స్పాట్‌కి మెన్‌తో ఫాలో అయ్యేడు.

మూడువైపుల గుళ్ల వర్షానికి దాదాపుగా ఆరేడు గురు అక్కడికక్కడే కుప్పకూలిపోయేరు. మిగిలిన వాళ్లు రెప్పపాటులో షెల్టర్స్‌లోకి పరారయిపోయేరు. సెంట్రీ తుపాకీ పేల్చుకుంటూ దగ్గరి వలసలోకి పారిపోతే, వెంబడించిన మెన్... ఓ యింట్లో కాల్చి చంపేరు. తిరిగొస్తుండగా కాలిపాదం తెగిపడి, పారిపోవ వీలుగాక షెల్టర్‌లో వుండిపోయిన జయరాజ్ కంటబడ్డారు. జయరాజ్ తెగిన పాదానికి, కిట్‌లోంచి తువ్వాలు దీసి కట్టుగట్టి- పొజిషన్ చేసుకు షూట్ చేశాడు. ఒకని తర్వాత వొకరు- ముగ్గురు మెన్ నేలకొరిగేరు. ఈలోగా యింకో వైపు నుంచి దెబ్బతిన్న చిరుతపులిలా పూర్ణక్క వున్న గుళ్లన్నీ ఖాళీ చేసుకు కాలుస్తోంది. ఆమె కారణంగా మెన్ ముందుకెళ్లలేకపోయేరు. కళ్లముందే 'వాళ్లు' చాలామంది పారిపోసాగేరు. పూర్ణక్క తొడలు రెంటిలోనా గుళ్లు దూసుకుపోయి కూలినచోటు నించే కాలుస్తోంది.

"పరిస్థితి బాగోలేదు 'వాళ్లు' యెక్కువమందే చచ్చినా, మనవాళ్లూ ముగ్గురు చనిపోయేరు. అట్నించి ఎటాక్ గట్టిగా వుంది. బాంబింగ్ చేయించేదా?" ప్రభాకర్ జైన్ రాధాకృష్ణని, వాకీటాకీలో అడిగేడు.

"బాంబింగ్ యీజ్ యిల్లీగల్..."

"దటీజ్ నాట్ ది పాయింట్ నౌ..."

"వాళ్లు మన పౌరులు, సిటిజన్స్..."

"వెనక్కొచ్చేమంటారా? మనవాళ్ల శవాలను కూడా తెచ్చుకోలేం..." కోపంగా ప్రభాకర్‌జైన్.

తను అంగీకరించటం, బాంబింగ్ జరగటం, 'వాళ్లు' మరో యిద్దరు మరణించటం- ఆ యిద్దరే- పూర్ణక్కా, జయరాజ్‌లని- వాళ్ల మృతదేహాల్ని బట్టి పోల్చి, మెన్ 'వాళ్ల' సాహసాన్ని విచిత్రంగా చెప్పటం- నిన్నటిలోనే వున్నాడు రాధాకృష్ణ.

"సార్... బాడీస్ కోసం బంధువులు వెళ్తామంటున్నారు..." ఎస్సయి మళ్లీ చెప్పటంతో ఆలోచనలాపి, నేటిలోకి వచ్చి -

"పేరెంట్స్‌ని మాత్రమే రమ్మను. మాట్లాడ తాను..." చెప్పాడు రాధాకృష్ణ.

ఎస్సయి వెళ్లిపోయేడు.

తీరా పేరెంట్స్ వొస్తే యేం మాట్లాడాలి? కడుపు శోకంతో వున్న వాళ్లనెలా ఓదార్చాలి. కుటుంబ సభ్యుని

కుద్యోగం, మరణానికి పరిహారంగా ధనం... యివి ఓదార్పు పలుకులేనా...?

ఒక తెగిన దుఃఖపు గొంతును చీరకొంగుతో నొక్కేస్తూ తల్లీ- గుండె లోపలే సుళ్లు దిరిగే కన్నీళ్లతో తండ్రీ, వారికి తోడుగా ఓ బంధువూ ప్రవేశించేరు. ఎస్సయ్ వారితోపాటు వచ్చి ఎటెన్షన్‌లో నిలుచున్నాడు.

వార్ని ఆహ్వానించి, కూర్చోమని చెప్పి-

"జరిగిందానికి విచారిస్తున్నాం. బాడీస్ కాసేపట్లో వస్తాయి..." రాధాకృష్ణ మాటలు వెదుక్కుంటున్నాడు.

"...నిజంగా, మావాడ్ని 'వాళ్లే' కాల్చారా?" తల్లి దండ్రుల్తో వచ్చిన బంధువు ప్రశ్నించేడు. రాధాకృష్ణ ఆయనవైపు తేరిపార చూశాడు. బంధువు కూడా సూటిగా ఆయన కళ్లల్లోకే చూస్తున్నాడు. ఆ కళ్లు భయం గొలిపేయి. ఓ క్షణకాలం ఆ కంటిచూపు మృతి చెందిన కానిస్టేబుల్ కంటిచూపులా- మరో క్షణకాలం మృతి చెందిన 'వాళ్ల' కంటిచూపులా భ్రమింపజేసింది! వెంటనే, సీట్లో సర్దుకు కూర్చొని, తేరుకొని -

"ఔను, 'వాళ్ల' కాల్పుల్లోనే..." జవాబిచ్చేడు రాధా కృష్ణ.

"మీరు స్పాట్‌లో వున్నారా?"

రాధాకృష్ణ బదులివ్వలేదు.

తల్లిదండ్రుల దుఃఖపు మేఘం ఓ క్షణం తెరిపిన బడింది. గానీ, ఎయిర్ కండిషన్డ్ గదంతా దుఃఖం వర్షించి తడిచినట్లు చల్లగా చావు గడపలా వుంది.

"...వాళ్లు ఎదురుకాల్పులే జరపనపుడు మావాడె లాగ చనిపోయేడు?" మళ్లీ ఆ బంధువే, కరుకుగా ప్రశ్నించేడు. ఆయనకిందులో యేదో తిరకాస్తున్నట్లని పిస్తోంది. కిందటి ఎన్నికల్లో తమ గ్రామంలో, తామంతా గ్రామంలో ఒక సమస్య కోసం- ఎన్నికలు బహిష్కరిస్తే- కౌంటింగ్‌లో తమ గ్రామంలో ఎనభైశాతం పోల్ అయి నట్లు ఎన్నికల అధికారి ప్రకటించిన సందర్భం గుర్తొ స్తోంది ఆయనకు!

ఆ బంధువు ప్రశ్నలకు, ఆయన తీరుకీ కోపగిం చిన ఎస్సయి- "పౌరహక్కుల వాళ్లలాగా మాట్లా డొద్దు..." గసురుకున్నాడు.

రాధాకృష్ణ అప్పుడు ఎస్సయ్‌వైపు... చురుగ్గా చూసేడు.

"ఔన్సార్. వాళ్లూ వచ్చేరు. ఎన్‌కౌంటర్ బూటక మట. 'వాళ్లు' నిరాయుధులుగా వున్నపుడు, చుట్టు ముట్టి కాల్చేశామట! 'వాళ్ల' బాడీస్ తెస్తున్నారా? 'వాళ్ల' బంధువులను రప్పించారా అనడుగుతున్నారు..." సంజా యిషీ ధ్వనిలో వివరణ యిచ్చేడు ఎస్సయి.

రాధాకృష్ణకిదంతా తను రాస్తోన్న కథలో భాగమా- జరుగుతోన్న వర్తమానమా- అయోమయంగా వుంది.

అడవిలో 'వాళ్ల' సమావేశ స్పాట్ గుర్తించేక, ఎన్ కౌంటర్ ఆపరేషన్ ప్లాన్ చేసినప్పుడు- మరోవైపు 'కథ' రాయడమూ ఆరంభించేడు. టెన్షన్‌తో నిండిన, చావు, పుట్టుకల పొలిమేరలలో అందరూ వుంటే- తను కథ రాసుకు కూర్చోవటం యెవరికన్నా తెలిస్తే- నీరో చక్రవర్తి సామెత గుర్తు చేస్తారని రహస్యంగా యెవరికీ తెలియ కుండా రాస్తోన్న కథ... ఎన్‌కౌంటర్ పూర్తయి- కథ పూర్తి కాలేదు.

"వాళ్ల కదిలికలు తెల్సిన వాడిచ్చిన యిన్ఫర్మేషన్ తో గదా కూంబింగ్‌కి మీరు వెళ్లారు...?" ఆశించిన యే జవాబునో రాబట్టేందుకు, మళ్లీ ఆ బంధువే ప్రశ్నిం చాడు.

"ఎస్... ఎస్. లేకపోతే మనకి తెలీదు. అది, మ్యాపులో గూడా గుర్తించలేని ప్రాంతం. ఇన్ఫార్మర్ వల్ల యీజీ అయ్యింది..." చెప్పాడు రాధాకృష్ణ.

"... మన రాష్ట్ర భూభాగమే కాదట- పౌరహక్కుల వాళ్లంటున్నారు... అలాంటి ప్లేస్..." ఎస్సయ్ కష్టభరిత మైన ఎన్‌కౌంటర్ గూర్చి ఉత్సాహంతో చెప్పబోయేడు.

"...మావాడికంటే అమాయకులెవరూ దొరకలేదా మీ కథకి?" బంధువు బాంబు విసిరినట్టు విసిరేడు తన ప్రశ్నని.

రాధాకృష్ణ గతుక్కుమన్నాడు. ఆ ప్రశ్న ఆంతర్యం బోధపడింది. జరిగిన కాల్పుల్ని ఎన్‌కౌంటర్‌గా నమ్మిం చేందుకు వారి బిడ్డని చంపేమని... భావిస్తున్నాడు...! అంటే 'వాళ్ల'తో ఎదురుకాల్పులు... కథే...?

"అసలెందుకు బాబూ చంపేయాలి?" గుండె లోపలి దుఃఖాన్ని మింగి, మింగి, గొంతు పెగిల్చి ఆవే దనగా ప్రశ్నించేడు తండ్రి.

ఆ ప్రశ్న అర్థంగాలేదు రాధాకృష్ణకి. ఎందుకు చంపేయాలి- అని యెవరి గురించి వాపోయి వేసిన ప్రశ్న...? 'వాళ్ల' గురించా? తన బిడ్డ గురించా...?

ఈ తండ్రి యెవరి గురించి వాపోతున్నాడు...?

'వాళ్ల'నయినా యెందుకు చంపేయాలి...? ఔనెందుకు...? ఆ తండ్రి ప్రశ్న... యీ విధంగా రాధా కృష్ణ మనసులో ప్రశ్నలు వేసింది!

ఈ ప్రశ్నల్తో రాధాకృష్ణకి నిన్న 'వాళ్ల' కిట్‌బ్యాగులు చెక్ చేసినప్పుడు చదివిన వాక్యాలు గుర్తొచ్చేయి. నిన్న ఎన్‌కౌంటర్ ముగిసేక, దొరికిన కిట్‌బ్యాగులూ, తుపా కులూ... తెచ్చి తనకు చూపించేడు ప్రభాకర్ జైన్. కిట్

బ్యాగుల్లోని... 'వాళ్ల' డైరీలూ, రికార్డులూ- తనూ, ప్రభాకరూ... చాలా క్లీన్‌గా స్టడీ చేశారు- అదనపు యిన్ఫర్మేషన్ కోసం. ఆ సమయంలో కిట్‌బ్యాగులు మోసితెచ్చిన కానిస్టేబుళ్లెవరినీ దగ్గర వుండనీయలేదు సీక్రెసీ మెయింటెయిన్ జేయాలని! ఆ కిట్‌బ్యాగుల్లో ఒకదాని మీద -

'మనం... మరో ప్రపంచాన్ని కలగంటున్నాం...' ఎర్రటి అల్లిక దారంతో కుట్టిన అక్షరాలు, అందంగా కన్పించేయి.

ఆ కిట్‌బ్యాగ్ విప్పి, వెదికితే- డైరీ, కొన్ని నోట్‌బుక్స్ - ఓ యేడాది పసిబాలుని ఫోటో కన్పించేయి. ఫోటో వెనుక -

'మీ 'రేపటి' కోసం... మా 'నేటి'ని త్యాగం చేస్తున్నాం...' వాక్యాలు!

ప్రభాకర్ వాట్ని చూసి యేమీ స్పందించలేదు. తీసి, తనకిచ్చేసి నోట్‌బుక్స్‌లో యిన్ఫర్మేషన్ చూడ సాగేడు. తను మాత్రం ఆ వాక్యాలు అర్థం చేసుకొని... అల్లాడిపోయేడు. డైరీ తీసి, పేజీలు తిరగవేస్తే- ఎన్‌కౌంటర్ ముందరి రాత్రి... రాసిన పేజీలో...

కలల్ని కనురెప్పలే కాటేస్తున్న కాలమిది... కవి యెవరోగానీ సరిగ్గా ఊహించేడు. మూడు దశాబ్దాల కిందట... ఓడిన పోరాటాన్ని దశాబ్దికాలంగా రగిలించేం. మహేంద్రగిరి నుండి భద్రగిరి దాకా- అక్కడి నుంచి అటూ, యిటూ రాష్ట్రాలు దాటినాం. సహచరులారా... మీరు వదిలివెళ్లిన కర్తవ్యనిర్వహణలో నేను నిల్చు న్నాను. ఇదిగో యిక్కడ మీ వారసులు... నిల్చున్నారు...

నాకంతా ఉద్వేగంగా వుంది! మళ్లీ యిలా...

వీపున కిట్‌బ్యాగుల్తో, భుజాన తుపాకుల్తో, యివే అడవులూ, కొండల్లో... మూడు దశాబ్దాల కిందట ఒరిగిన వీరుల... వారసులు- ప్లీనరీ సమావేశం!

నడిచిన ఉద్యమబాటపై సమీక్ష.

నడవబోయే దారిపై చర్చ! అనుభవాల కలబోత! కొత్తగా దళాల్లోకి చేరినవారి పరిచయం! నిర్బంధం నీలి నీడ కారణంగా దళంలోకి వచ్చిన వారే యెక్కువమంది! నాకెందుకో... యిది నచ్చలేదు. నిర్బంధాన్ని అక్కడే జనం మధ్యనే యెదుర్కొని- అంచెలంచెలుగా అక్కడ ఉద్యమాన్ని అభివృద్ధి చేసి, ఆ అభివృద్ధిని అందుకునే స్థాయికి జనాన్ని తేగలిగేక- అంతకుమించిన కర్తవ్యంగా యెవరన్నా దళంలోకి వస్తే బాగుణ్ణు...!

నిన్న అందరూ- నన్నడగటమే- అక్కా, నువ్వెల గొచ్చినావ్ ఉద్యమంలోకి? సత్యం సారు నాటి నించీ ఉన్నవట గదా- చెప్పవా అనడగటమే!

అప్పుడే నాకు ఉద్వేగం కలిగింది. ఓవైపు నాడు ఒరిగిన నేతలు గుర్తొస్తున్నారు. ఇంకోవైపు... సహచరుల దృఢ సంకల్పం!

చాలా చెప్పాలనుకున్నాను. ఉద్దానం నుంచి, ఆదివాసీ నేలదాకా ఆనాడు సాగిన ఆందోళనలు శత్రువు దాడి- జిల్లా కల్లోలిత ప్రాంతం కావటం- ఊళ్లూ, గూడేలూ తగులబెట్టటం- అరెస్టులు, ఎన్‌కౌంటర్లూ... నెత్తురు నిండటం- పోరాటం ఓటమిపాలు గావటం- ఎక్కడ నుండి ఆరంభించి, ఎక్కడ ఆపను...? కోరన్నతో ఆరంభించి ఆరిక సోములుతో ఆపనా...? తప్పొప్పుల సమీక్ష.... అదృష్టమో, దురదృష్టమో- నేను అరెస్టు గాలేదు, ఎన్‌కౌంటర్‌కీ గురికాలేదు. ఒక ఉద్యమ అనుభవంతో మరో ఉద్యమానికి నడుస్తున్నదాన్ని! ఓటమి నుంచి... విజయానికి....! ఔనా? యేమో...! మళ్లీ గతమే పునరావృతమవుతున్నట్లుంది. నెలకో ఎన్‌కౌంటర్... సహచరులు... ముగ్గురూ.... నలుగురూ... వొరిగిపోవటం! విద్రోహం పెరిగిపోవటం- నిర్బంధం నీలినీడ కమ్ముకోవటం... 'ఉద్యమబాటపై చర్చ'లో యీ విషయమ్మీద రేపు మాట్లాడాలి...

రాధాకృష్ణ సీరియస్‌గా చదవసాగేడు. అక్కడితో ఆ పేజీ ఆగిపోయింది. ఆ ప్రక్క పేజీలో...

'ఆంధ్రాకు ప్రపంచబ్యాంకు ఋణం'

'జన్మభూమిలో పెట్టుబడులు పెట్టమని ప్రవాస భారతీయులకు ముఖ్యమంత్రి విజ్ఞప్తి...'

'అణ్వస్త్రం దేశగౌరవాన్ని పెంచింది- ప్రధాని' పత్రికల్లో వార్తల శీర్షికలు రాసి- వాటి క్రింద తన కామెంట్స్ రాసుకుంది.

డైరీ చదివేక రాధాకృష్ణ-

"...ఈమెని చంపి వుండాల్సింది కాదు..." మనసులో అనుకున్నానని బయటికే అనేసాడు.

"చంపటం, బ్రతికించటం... రెండూ మన చేతుల్లో లేవు. తుపాకులు నిర్ణయించేయి..." బదులిచ్చేడు ప్రభాకర్‌జైన్!

"...వాళ్ల తుపాకులకి ఆశయముంది..."

"మన తుపాకులకి... విద్యుక్తధర్మముంది..."

మరింకేమీ మాట్లాడలేదు. మౌనంగా డైరీ మూసేసి ఆలోచనల్లో పడిపోయేడు రాధాకృష్ణ.

"చావుని నౌకరీగా యిచ్చింది ప్రభుత్వం..." రాధాకృష్ణ ఆలోచనల్ని భగ్నం చేస్తూ, బంధువు వాపోయేడు.

"...కొడుకు- యీ నౌకరీకి వొప్పుకోలేదు. గాని, మా బతుక్కి దారిలేదు. ఆడపిల్లల పెళ్లిళ్లు- తమ్ముళ్ల చదువులూ యింటి బరువు యెత్తుకోవాల్సి ఒప్పు

కున్నాడు. మా పేదరికమే కొడుక్కి మృత్యువయ్యింది...'' తల్లి దుఃఖపు గొంతు తెగింది....

''...సార్, మావాడు చనిపోయే ముందేమేనా మాట్లాడేడా?'' కొడుకు ఆఖరి మాట కోసం ఆరా తీయసాగాడు తండ్రి!

''విప్లవం వర్థిల్లాలి అన్నాడట...'' అన్యమనస్కంగా జవాబిచ్చేడు రాధాకృష్ణ.

ఆశ్చర్యపోయేడు తండ్రి ! వింతగా చూడసాగాడు ఎస్సయి...!

రాధాకృష్ణ యీ ధ్యాసలోనే లేడు. మరణానికి ముందర 'వాళ్ల'పై దాడి చేసినపుడు ధైర్యంగా, మరణాన్ని ఛాలెంజ్ చేసి... సాగించిన వాళ్ల పోరాటమూ - మెన్ చెప్పారు.

ఆ చెప్పటంలో అటువంటి 'వాళ్ల'ను - మెన్ ప్రాణాలకు తెగించి హతమార్చామన్న భావనే వ్యక్తమైంది. 'వాళ్ల' తలల మీద ప్రకటించబడిన 'విలువల' మొత్తాన్ని గూడా లెక్కవేసి ఘనంగా చెప్పారు!

ఔనూ- యిపుడు గుర్తొచ్చింది. 'వాళ్ల' తలల మీద 'విలువ'ను లెక్కజెప్పిన మెన్- 'వాళ్ల' దగ్గర వుండే డబ్బు సంగతి చెప్పలేదేం? ప్రతీ దళ సభ్యుడికీ, వీపున కిట్ బ్యాగు క్రింద నల్లటి కేష్‌బ్యాగు... మెడలోంచి వేలాడుతూ వుంటుంది! వందల నుండి లక్షల దాకా అందులో వుండొచ్చు! అదంతా యేమైనట్టు...?

ఆ ప్రశ్నతో రాధాకృష్ణ యెదురుగా చూసేడు.

ఏడుపు మొహాలతో - మృతుల బంధువులు కన్పించేరు. అప్పటికి, ఆలోచనల్లోంచి తేరుకున్నారు.

ఇంతలో ఫోన్ మోగింది. ఎస్సయి, అందుకున్నాడు. అట్నించి మాటలు విని, రిసీవర్ మూసి-

''ప్రెస్ పీపుల్ సార్... బాడీస్ కోసం... యిన్ఫర్మేషన్...'' చెప్పాడు.

''వెయిట్ చెయ్యమను. మళ్లీ ఫోన్ చెయ్యమను,'' చెప్పాడు రాధాకృష్ణ.

ఇంతలో మృతి చెందిన మరో యిద్దరి పోలీస్ మెన్ బంధువులూ చేరుకున్నట్లుంది. గెస్టుహౌవుసనీ, ఎస్పీ దొరగారున్నారనీ, గోలగా యేడ్వవద్దనీ- యెన్ని హెచ్చరికలు చేసినా - దుఃఖపు కెరటాలు యెగసి తోసేశాయి. ఏడుపు మొరల్తో... చేరిపోయేరు.

కానిస్టేబుల్ విషయం చెప్పాడు. రాధాకృష్ణ వెంటనే లేచి గది బయటకు- మృతుల బంధువుల దగ్గరకు నడిచేడు. బంధువులను సానుభూతితో చూస్తూ, ఓ క్షణం విచారంగా మొహం పెట్టి మౌనంగా నిల్చొన్నాడు. తర్వాత, గొంతు పెగుల్చుకొని -

''జరిగిందానికి బాధపడ్తున్నాం- మీరు గుండెలు చిక్కబట్టుకోవాలి. మీకు ప్రభుత్వం నించి రావలసినవన్నీ రప్పిస్తాను...'' మాటలు వెదుక్కోసాగేడు.

''...యేవి రప్పిస్తారు సారూ...! చావుకి- కిరాయి! మరో చావుకి... మరో బిడ్డకి నౌకరీ... యింతేనా?'' యేడ్పు కంఠంతో ఓ బంధువు ప్రశ్నించేడు.

''...నిన్ననగా చనిపోతే యిప్పటికి శవాలనే రప్పించలేదు- ప్రభుత్వం నించి రావలసినవిలాగే రప్పిస్తారు తవరు...'' నిష్ఠూరంగానే యీసడించేడింకో బంధువు.

రాధాకృష్ణ మనసులో దుఃఖం నిండసాగింది. ఈ చావులూ- బంధువుల శోకాలూ- సకల జీవన చలన బంధాలనూ చటుక్కున తెంపేసిన ఆ 'ఆపరేషన్' ఆలోచించినవాళ్లం- ఇది ఎందుకాలోచించలేదు. మృత్యువు 'వాళ్ల'కేగాని- యీవైపు వుండదనుకున్నామా? అయినా 'వాళ్ల' మృతి అయినా- దుఃఖం... అందరికీ ఒకటేగా దుఃఖానికీ, శోకానికీ గూడా భోగభాగ్యాల్లాగా వర్గభేదముంటుంది. అరెస్టయిన ఓ సందర్భంలో 'వాళ్ల'లో ఒకడు తన యింటరాగేషన్‌లో చెప్పిన జవాబు గుర్తొచ్చింది.

ఇంతలో, బంధువుల ముందుకు, నలుగురు వ్యక్తులు వచ్చేరు. రాధాకృష్ణవైపు చూస్తూ-

''...అన్ని బాడీస్ వస్తున్నాయా సార్....?'' అని ప్రశ్నించేడో వ్యక్తి.

''అన్నీ అంటే...?''

''పోలీస్‌మెన్‌తో బాటు 'వాళ్ల' బాడీస్...''

అప్పుడు రాధాకృష్ణకు అనుమానమొచ్చింది. ఆ నలుగుర్నీ చుట్టూ వున్న బంధువులనూ అనుమానంగా చూస్తూ -

''మీరెవరు...?'' ప్రశ్నించేడు.

''పౌరహక్కుల వాళ్లం...''

''మృతులకు బంధువులు కారుగా...''

''కాకపోతే రాగూడదా?''

''అందరికీ సమాధానాలు చెప్పాల్సిన అవసరం మాకులేదు...''

''యూ షుడ్ యాక్ట్ లీగల్లీ...''

''వాటీజ్ యిల్లీగల్...?''

''మెన్ బాడీస్ రప్పిస్తూ 'వాళ్ల' బాడీస్ వొదిలెయ్యటం యిల్లీగల్...''

ఈ వాగ్వివాదం జరుగుతుండగా ఎస్పీ ప్రభాకర్ జైన్, యిద్దరు డిఎస్పీలూ, కొందరు మెన్- వారితో బాటు, నియోజకవర్గ ఎమ్మెల్యే, అతని అనుచరజనం చేరారు. కార్లూ, వేన్లపై ప్రెస్ పీపుల్ గూడా వచ్చేరు. రాధాకృష్ణ పౌరహక్కుల వారివైపు నిరసనగా చూసి, తిన్నగా ఎమ్మెల్యే దగ్గరికి నడిచేడు.

"...వచ్చేస్తాయి సార్! ప్లేస్ ఆఫ్ క్రైమ్ యీజ్ డీప్ ఏజెన్సీ! కొండలూ, కోనలు మీదుగా పదిహేను కిలో మీటర్లు నడవాలి. నిన్న మధ్యాహ్నానికి ఎన్‌కౌంటర్ ఆగింది. గానీ బాడీస్ కోసం యెలా ముందుకెళ్తాం? ఎక్కడో 'వాళ్లు' మాటుగాసేరేమో? మరో రెండు గంటలు, సైలెంట్‌గా అబ్జర్వ్ చేయించాం. తర్వాత మృతదేహాల దగ్గరకు మెన్ వెళ్లారు. ముగ్గురి మెన్ దేహాలు చెట్లూ, పుట్టల మధ్య! 'వాళ్ల'వీ పది దేహాలూ పడి వున్నాయి.

"అప్పటికి ఈవెనింగ్ ఫోర్ అయింది. సన్‌సెట్ తగ్గేవేళ. ఆ కొండల్లోంచి కిందకి జంక్షన్‌కి దిగి రావటానికి ఎట్లీస్ట్ సిక్స్ అవర్స్ పడుతుంది. సహచరుల బాడీస్ మోస్తూ మెన్ దిగాలుపడిపోయేరు. బాడీస్ తీసుకు వెళ్తున్నపుడు మళ్లీ కాల్పులు జరిగితే అపుడు భారీ నష్టం మనదవుతుంది. అందుకని వెంటనే చుట్టు ప్రక్కల గూడేల ప్రజల్ని పట్టుకోమన్నాం. గూడేల ప్రజలు పశువులపై కాల్పులు జరిగాయనీ, కాపరి వొకనికి గుండు దూసుకుపోయిందనీ యేడ్పు మొరల్లో కొంతమంది వుండగా- యెక్కువ మంది అరణ్యంలోకి పరారయ్యేరు. చాలా యిళ్లు తలుపులు మూసేసి వున్నాయి. నచ్చజెప్పి, బెదిరించి పదిమంది జనాలను పట్టుకొచ్చేసరికి... పొద్దువాలే వేళయ్యింది. ఇంతలో సన్నగా చినుకులారంభించేయి. తడుస్తూ, నానుతూ, పొజిషన్‌లో ఎలర్టవుతూ తమ సహచరుల బాడీస్ జనానికి చూపించి- పదిమంది చేతా కిందకి మోయించు కొచ్చేరు. నిజానికి తల్చుకుంటే ఆ దృశ్యం... చీకటి ముసిరేవేళ, చినుకులు, సహచరుల మృతదేహాలు, మళ్లీ కాల్పుల ప్రమాదం... రోమాలు నిక్కబొడుస్తాయి..." రాధాకృష్ణ నిజంగానే, ఉద్వేగానికి లోనయి, గొంతులో నిన్నటి మెన్ స్థితినంతటినీ పలికించేరు.

"మరి, అంత కష్టపడి బయల్దేరి- మరి మధ్యలో యెందుకాగిపోయేరు...? ఆ రాత్రే యిక్కడకు తెచ్చే యాల్సింది..." ఎమ్మెల్యేగారు, విసుగు కన్పించనీ కుండా, ధ్వనింపజేశారు.

అర్థమైంది రాధాకృష్ణకు.

ఇప్పటిదాకా 'వాళ్ల'ను ఎన్‌కౌంటర్‌లో హతం చేయటమే ఒక విజయంగా, దాన్నో సాహసగాథగా తానూ, తన మెన్ భావించుకు వొచ్చేం. తన లోలోపలి కథకుడూ కదిలిపోయేడు. ఇప్పుడు బాడీస్ రాక ఆలస్యం గావటం- 'నిన్నటి'లోకి విజయగాథ వెళ్లి పోయి- 'నేటి'లోకి వైఫల్యం... యెత్తి చూపబడటం- రాధాకృష్ణలో నైరాశ్యాన్ని నింపింది.

ఔను, యీ మొత్తం వ్యవహారానికి దూరంగా వుండాల్సింది... అనుకున్నాడు ఆ క్షణాన.

'అది సాధ్యమా? డ్యూటీ... యిదంతా డ్యూటీ... డ్యూటీకి దూరంగా యెలా వుండగలను...?" అని జవాబు చెప్పుకున్నాడు.

అప్పుడాయనలో మరికొన్ని ప్రశ్నలు బయ ల్దేరాయి.

'వాళ్ల'ను హతమార్చటానికి ఉచ్చు బిగించటం డ్యూటీయా? ఈ డ్యూటీకి పౌరహక్కుల వాళ్లన్నట్టు లీగాలిటీ వుందా? అన్ని యెత్తులూ జిత్తులూ వేస్తున్నాం... యివన్నీ డ్యూటీయేనా? యీ ప్రశ్నల పరంపర లోనే మళ్లీ ఆయనకు పూర్ణక్క డైరీలో వాక్యాలు గుర్తొచ్చేయి.

"...మనం గ్రామాలను విముక్తి జేసి, నగరాలను చుట్టుముట్టి దేశాన్ని విముక్తి జెయ్యాలన్నది మన లక్ష్యంగా చెప్పుకొన్తున్నాంగానీ, మన శత్రువు- ముఖ్యంగా సామ్రాజ్యవాది- అట్నించిటు- యిపుడు గ్రామాలన్నీ ఆక్రమించేడు. ఇప్పటి గ్రామాలు మన వ్యూహాత్మక గ్రామాల్లా లేవు. మారిపోయేయి. మనుషుల మధ్య సంబంధాలు మారిపోయేయి. ఒకప్పటి మన సానుభూతిపరుడే ఇపుడు ఆవలిపక్షంలో ఉంటున్నాడు. ఇవన్నీ మనం గమనంలోకి తీసుకోవాలి. మూస పద్ధతిలో పంథా గురించి చర్చించొద్దు. మన శత్రువు మూసపద్ధతి నొదిలేసి కొత్త కొత్త పద్ధతుల్లో నిల్చుంటున్నాడు. నీళ్లని తోడి చేపల్ని వేటాడే పద్ధతి మరోవైపు అమలు చేస్తున్నాడు. తీవ్రనిర్బంధం, లక్షల రూపాయల ఆశజూపి యిన్ఫార్మర్ల తయారీ, ముఖ్యంగా కొందరు పోలీసు అధికార్లు భూస్వామ్య, పెట్టుబడిదారీ వర్గాల బిడ్డలు. వాళ్లు దీన్నంతట్నీ ప్రతిష్ఠగా తీసుకొని, లిమిట్స్ దాటి, అంతా తామే అయి మనమీద క్రూర హత్యాకాండకు దిగుతున్నారు..."

రాధాకృష్ణకిపుడు తను దాటిన లిమిట్స్ గుర్తొచ్చేయి.

రహస్యంగా యిన్ఫార్మర్లని సృష్టించటం- తమ పరిధిలోగానటువంటి యితర రాష్ట్ర భూభాగంలోకి

వెళ్లటం- నిరాయుధంగా వున్న వారినయినా బంధించే యత్నం చేయక వధించటం- అన్నీ తామే అయి వధ్య స్థలానికి ఆపరేషన్ పూర్తయ్యేదాకా యెవర్నీ రానీయక పోవటం- ఇన్ని... యివన్నీ... లిమిట్స్ దాటి చేసిన డ్యూటీ...?

ఇన్ని జేసినా- యిలా 'వాళ్ల'ను రూపుమాపటం సాధ్యమేనా? తుపాకీతో 'వాళ్ల' ఉద్యమాన్ని ఆప గలమా...? ప్రశ్న రూపుదిద్దుకోగా- జవాబుగా

"తుపాకీతో 'వాళ్లు' ఉద్యమాన్ని విజయవంతం చెయ్యలేరు...." ప్రభాకర్ జైన్ మాట గుర్తొచ్చింది.

ఆలోచనల్లో వున్న రాధాకృష్ణను చూసి ఎమ్మెల్యే-

"సరే, మళ్లీ వస్తాను. బాడీస్ వస్తే కబురు చెయ్యండి," అని చెప్పి కదిలేరు. పౌరహక్కులవాళ్లు ఎమ్మెల్యేని పట్టుకొన్నారు. 'వాళ్ల' మృతదేహాల కోసం బంధువులు వచ్చేరనీ- మృతదేహాలకు కర్మకాండ విషయంలో రాజకీయాల నడ్డుచూపగూడదనీ వివరిం చేరు. ఆ ఎమ్మెల్యే యేమీ అనలేక- "మళ్లీ వస్తానుగా... మాట్లాడతానని..." వెళ్లబోతూండగా 'వాళ్ల' మృత దేహాల కోసం వచ్చిన బంధువులు కేకలు వేశారు... అడ్డుగా నిలబడి! పోలీసులు చేరారు. పోలీసులకి, ఎమ్మెల్యేకి వ్యతిరేకంగా వాళ్లు కేకలు వేశారు. మరణిం చిన మెన్ తాలూకా బంధువులు - వీళ్లకు వ్యతిరేకంగా కేకలు వేశారు. అంతా, ఘర్షణ మయమైంది. తుపాకుల పోలీసులుగానీ, ప్రజాప్రతినిధిగానీ ఆ ఘర్షణను ఆప లేకపోయారు.

ఇంతలో- వరుసగా రెండు జీపులూ, వాటి వెనుక ఆర్టీసీ బస్సు, దానివెనుకో వేనూ... హారన్లు మోగించుకు వచ్చేయి.

వెంటనే రాధాకృష్ణ మెన్‌ని ఎలర్ట్ చేశాడు. ఘర్షణ పడుతున్న జనాలను చెల్లాచెదురు చేసి- వచ్చిన వాహనాల చుట్టూ పోలీసు వలయాన్ని యేర్పరిచేరు. బస్సులో గల దేహాలను జాగ్రత్తగా దింపించి అప్పటికే సిద్ధం చేసిన వేదికమీదకు చేర్పించేరు. దేహాల నిండుగా వస్త్రాలు కప్పేసి వున్నాయి. శవవాసన రాకుండా సెంట్ అయినా గొట్టినట్లు లేదు. రాధాకృష్ణ మృతుల బంధువు లను పిలిపించేరు. ఎమ్మెల్యేతో పాటుగా అందరూ దేహాలవద్దకు చేరినారు. రాధాకృష్ణ బాధాతప్త హృద యంతో మృతదేహాల మీది వస్త్రాలను తొలగించేరు! అంతే... విద్యుత్‌షాక్‌కి గురయినట్లు వెనక్కి తూలిపోయేరు!

ఆలివ్‌గ్రీన్ యూనిఫాంలో మరణించిన 'వాళ్ల' దేహాలవి!

మృతుల బంధువులు-

"మా బిడ్డలని దెచ్చామని 'వాళ్ల'ని తెచ్చి చూపిస్తా రేటి? మా బిడ్డల శవాలని చూపండి బాబులూ... చూపండి. మా గుండెకోత... మీకింకా అర్థంగాదా...?" ఆక్రోశించేరు.

రాధాకృష్ణ సీరియస్‌గా ఎస్పీవైపు చూసేరు. ఎస్పీ అయోమయంగా బస్సునీ, వేనునీ, జీపులనూ మెన్‌నీ చూసేడు.

ఆ అధికార్ల అనుమానపు చూపుకి బస్సూ, వేనూ, జీపులూ, మెన్... పరిసరమంతా ముద్దాయిల్లా గజగజ లాడినయి.

"...అంతా అయోమయంగా వుంది సార్! ఎలా జరిగిందో అర్థంగాలేదు. నిన్నరాత్రి... చీకటీ, వర్షం, బాడీస్‌ని ట్రైబ్స్ కప్పగించి మోయించేం. కింద జంక్షన్‌కి చేరేసరికి పదకొండు దాటిపోయింది. ఆ రాత్రి ఏజన్సీ రూట్- యెక్కడ మందు పాతర పేలుద్దో- ఇవన్నీ ఆలోచించి, జంక్షన్లలో గెస్టుహవుస్‌లో వుండిపోయేం. ఎవరం అనుమానించలేదు."

సంజాయిషీగా ఎస్పీ యేదో చెప్పబోయేడు.

"...మోసిన సవరోళ్లే యీపని జేసుంటారా...?" ఎమ్మెల్యే ప్రశ్నించేడు.

"...బాడీస్ నిండుగా గుడ్డలు కట్టేసి అప్ప జెప్పటంతో మళ్లీ యిప్పటిదాకా చెక్ చెయ్యలేదు. కప్పిన గుడ్డల్నే చూసేంగానీ - వాటికింది దేహాల్ని..." ఎస్పీ.

"మరిపుడెలాగ...?" ఎమ్మెల్యే.

"ముందు యీ బాడీస్‌ని బస్సెక్కించండి. జనా లని దూరంగా పంపెయ్యండి. ఎవరికేం చెప్పకండి. ఇన్‌క్లూడింగ్ ప్రెస్‌పీపుల్... ఊఁ..." అని ఆదేశాలు జారీ చేసి, అక్కడి నుండి రాధాకృష్ణనూ, ఎమ్మెల్యేనీ, ఎస్పీనీ తీసుకుని ఛాంబర్‌లోకి నడిచేడు ప్రభాకర్ జైన్. ఆయన బాడీస్ వచ్చినపుడే వచ్చేడు.

రాధాకృష్ణకు అంతా అయోమయంగా వుంది. ఇదంతా తాను రాస్తోన్న కథా...? రాయదల్చిన కథ...? తుదకు వాస్తవ ఘటనలా...?

ప్రభాకర్ జైన్ గొంతు విప్పేడు.

"...అజాగ్రత్త వలన జరిగిందిది. ముఖ్యంగా అభద్రతా భయం వల్ల గూడా! సరే- యేమైనా ఫేస్ చెయ్యాల్సిందే!" అన్నాడు.

"ఔను. పోలీస్ బాడీస్ లేకపోతే బంధువులు ఊరుకోరు..." ఎమ్మెల్యే.

"ఔనౌను. బాడీస్ తేవాలి..." రాధాకృష్ణ.

"... 'వాళ్లు' ప్లాన్డ్‌గా చేస్తే తప్పక వెళ్లే వాళ్ల మీద ఎటాక్ వుంటుంది. లేదూ, సవరలే కసికొద్దీ మనల్ని యిబ్బంది పెట్టడానికి చేస్తే ఫర్లేదు. లేదా మెన్ బాడీస్ తీసుకుపోయి, 'వాళ్ల'వి అడవిలో వదిలేస్తారు- అని కసికొద్దీ చేస్తే వారిపై కన్నేయాలి..." ప్రభాకర్ జైన్.

"...ఒకవేళ యెవరేనా... మెన్‌లో 'వాళ్ల'... " ఎమ్మెల్యే మాట సగంలోనే ఆపేసారు.

"'వాళ్ల' బాడీస్ పది. మనవి మూడు. ఆ మూడు బాడీస్ రావడంతో యెవరేమీ అనుమానించలేదు..." ప్రభాకర్ జైన్.

"సరే, యిపుడు మెన్ గూడా భయపడ్డారు వెళ్ల టానికి! అదనంగా ఫోర్స్ రప్పించాలి..." రాధాకృష్ణ.

"అక్కర్లేదు. ఈ ఫోర్స్ చాల్ను గానీ, ఓ పని చెయ్యాలి. ఆ పౌరహక్కుల వాళ్లని వెంటబెట్టుకు వెళ్దాం. అపుడు సేఫ్టీ వుంటుంది..." ప్రభాకర్ జైన్.

రాధాకృష్ణ కిదంతా తప్పుడు పద్ధతుల అమలు వల్ల యేర్పడ్డ విషాదమన్పిస్తోందిపుడు. మరి 'వాళ్లూ'... 'వాళ్ల' విషాదమూ, తప్పుడు పద్ధతుల ఫలితమేనా...?

"సరే, పౌరహక్కుల వార్ని, నేను చెప్పి వొప్పిస్తాను. పదండి, బయల్దేరండి మరి..." ఎమ్మెల్యే లేచారు. అందరూ బయటికొచ్చి, పౌరహక్కుల వారి కోసం... కబురు పంపేరు. వాళ్లు వచ్చేరు. విషయమంతా విన్నాక మొదట ఒప్పుకోలేదు. అయితే రాధాకృష్ణ, ఎమ్మెల్యే నచ్చచెప్పాక అంగీకరించేరు. అయితే, రెండు షరతులు పెట్టారు.

పౌరహక్కులవారూ, పదిమంది ప్రజలు మాత్రమే స్పాట్‌కి బాడీస్ కోసం వెళ్తారు. పోలీసులు తోడు రాగూడదని వొక షరతూ.

వచ్చేసిన 'వాళ్ల' మృతదేహాలు మూడింటినీ- 'వాళ్ల' బంధువుల కప్పగించాలని మరో షరతు!

అంగీకరించక తప్పలేదు అధికార్లు!

అప్పుడు ఆర్టీసి బస్సులో పౌరహక్కులవాళ్లూ, కొంతమంది ప్రజలూ, బయల్దేరారు. ఇటువైపు, బస్సులోంచి దించిన 'వాళ్ల' దేహాల మీద 'ఎర్రజెండా'లు కప్పి బంధుమిత్రులు మోసుకు పయనమయ్యేరు వాళ్లలో యెవరో-

పడమటి దిక్కూ నెన్నియ్యాలో...
పొద్దూ గుంకిందెన్నియ్యాలో...
వొరిగిన అన్నల కెన్నియ్యాలో...
ఎర్రనిదండా లెన్నియ్యాలో...

పాట యెత్తుకున్నారు... ముందుకు కదిలేరు.

సాయుధ బలగం గుడ్లప్పగించి చూస్తూ నిలబడి పోయింది. ఎమ్మెల్యే, అనుచరజనం వెళ్లిపోయేరు...

కథా - వర్తమానమా...?

కథకయినా-

వర్తమానానికయినా-

యిది ముగింపేనా- సంశయంలో రాధాకృష్ణ!

అరుణతార, సెప్టెంబర్, అక్టోబర్ 1998